

ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-ПЕДАГОГІВ ПРИ ВИВЧЕННІ ДИСЦИПЛІНИ «МЕНЕДЖМЕНТ ОСВІТИ»

Постановка проблеми. В умовах розбудови незалежної Української держави складні й відповідальні завдання постають перед професійно-технічною освітою. За весь період свого існування освіта неодноразово реформувалась. Однак зміни ніяк не торкнулися процесу управління ним, підходи до управління залишаються не змінними протягом десятиліть. Сьогодні освіта підійшла до такої межі свого розвитку, яка потребує і нового способу мислення і нового стилю, і нового змісту управління нею. Саме тепер у нових соціально-економічних умовах відбувається один з найважливіших для нашого суспільства процесів становлення найдоцільнішої гідної свого часу системи управління професійно-технічною освітою. Досі є чимало невирішених проблем в освітній практиці, що негативно впливають на стан навчально-виховного процесу у навчальних закладах, приводить до майже повної відсутності системного підходу до управління освітою.

Специфічні особливості управління навчальним закладом впливають з його призначення – створення умов для задоволення освітніх потреб учасників навчально-виховного процесу відповідно до їх природних здібностей та можливостей.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. На основі аналізу ми визначили такі підходи до управління:

- управлінню розвитком школи присвячені дослідження В. Гурова, В. Звереві, В.Кричевського, В. Лазарева, А. Мойсеєва, М. Поташника, П. Третьякова, П.Худомінського, Т. Шамової;
- методології інноваційних процесів і адаптивні моделі управління розглянуті Т.Давиденко, Н. Рогачевою, Е. Ямбургом;
- педагогічна інноватика висвітлена в працях Ю. Громико, Н. Лапіна, Л.Подимової, А. Прігожина, В. Сластьоніна, В. Шаповалова та ін.;
- становлення і розвиток мережі сучасних освітніх установ розкриті В. Ірхіним, Т.Орловою, Н. Роговцевою, А. Тряпціною.

Їх праці відіграли позитивну роль у подальшому розвитку теорії і практики управління навчальним закладом.

Отже, саме сьогодні існує потреба у інженерах-педагогах, у яких сформовані управлінські уміння.

Однак, недостатньо повно досліджено питання формування управлінських умінь майбутніх інженерів-педагогів.

Все це вимагає вирішення суперечності:

- між станом організації управлінської діяльності в професійно-технічних навчальних закладах і потребою у фахівцях інженерно-педагогічного профілю, які б володіли управлінськими уміньми.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз сутності управлінської культури керівника професійно-технічного навчального закладу з метою подальшого формування управлінських умінь у майбутніх інженерів-педагогів.

Виклад основного матеріалу. Дисципліна «Менеджмент освіти» є базовою для формування управлінських умінь у майбутніх інженерів-педагогів.

Дисципліна «Менеджмент освіти» вивчається у дев'ятому семестрі п'ятого курсу при підготовці спеціалістів інженерно-педагогічних спеціальностей (табл.).

Перед вивченням дисципліни «Менеджмент освіти», повинна бути сформована навчальна база:

- з психології: спілкування та мовна діяльність; міжособистісні стосунки у групах людей;
- з методологічних засад професійної освіти: особистість інженера-педагога; управління процесом навчання в ПТНЗ;
- з комунікативних процесів в інженерно-педагогічній діяльності: управління спілкуванням в педагогічному процесі;

- з проектування основних технологій навчання: мотивація навчальної діяльності; технологія формування професійних дій.

Таблиця

Нормативні дані за навчальним планом

Форма навчання	Курс	Семестри	Обсяг годин							Заліки (семестри)	Іспити (семестри)
			Усього за навчальним планом	у тому числі					Самостійна робота		
				аудиторні							
				лекції	практичні	семінарські	лабораторні	Всього			
Денна	V	9	36	8	4	–	–	12	24	9	

До майбутнього випускника по даній дисципліні пред'являються наступні кваліфікаційні вимоги:

- озброїти майбутніх інженерів-педагогів комплексними знаннями в галузі теорії та практики менеджменту освіти;

- розвивати практичні навички в галузі менеджменту освіти.

Протягом вивчення дисципліни студентів мають отримати наступні *знання*:

- основні чинники, що зумовлюють розвиток педагогічного менеджменту;
- особливості та сутність функцій педагогічного менеджменту;
- сутність поняття “професійна компетенція”, “професійна компетентність менеджера освіти”;
- основи “управлінської культури”.

Також у студентів необхідно сформувані наступні *уміння*:

- уміння з визначення основних чинників, що зумовлюють розвиток педагогічного менеджменту;
- уміння з визначення та аналізу основних функцій педагогічного менеджменту;
- уміння з визначення стилів керівництва у відповідних ситуаціях здійснювати ділові комунікації;
- уміння щодо обґрунтування та прийняття управлінських рішень, їх аналіз;
- уміння з практичної реалізації на практиці різних видів ділових комунікацій;
- уміння надавати аналіз процесу управління педагогічним колективом, обирати оптимальні методи менеджменту.

Згідно з метою статті є сенс розглянути управлінську культуру керівника професійно-технічного навчального закладу.

Не викликає сумніву той факт, що ефективність роботи професійно-технічного навчального закладу багато в чому визначається ефективністю управлінської діяльності його керівника. Принципово важливий висновок, якого дійшли учені, полягає у тому, що людина не стає керівником тільки завдяки тому, що він володіє деяким набором особистісних властивостей, тобто немає особистісних якостей, однозначно пов'язаних з ефективністю діяльності людини в ролі керівника. Ні розум, ні рішучість, ні воля, ні будь-яка інша якість не є гарантими успіху, так само, як і недолік будь-яких якостей не обов'язково веде до неуспіху.

В освіті ефективність управління загальноосвітньою установою часто пов'язана з терміном *управлінська культура керівника*.

Культура управління – комплексна, узагальнена характеристика управлінської праці, що відображає його якісні риси і особливості. Культура управління включає сукупність знань, їх структуру, світогляд, морально-етичні норми роботи, їх відношення до праці, навички в організації роботи [1].

Управлінська культура керівника - міра і спосіб творчої самореалізації особистості керівника в різноманітних видах управлінської діяльності, спрямованої на освоєння, передачу і створення цінностей і технологій в управлінні освітнім закладом [1].

К. Ушаков розкриває поняття «культура», стосовно організації як [2]:

- систему відносин, що включає багато підсистем або спеціальних відносин та використовується групою людей або людським суспільством з метою визначення поведінки в різних умовах і обставинах;

- систему уявлень, цінностей, правил, норм, звичаїв, вірувань, звичок, традицій, кодів, знань, практик, законів, знаків та ін., що відомі і розділяються членами суспільства і передаються через покоління в рамках суспільства;

- поєднання реакцій, зовнішніх і внутрішніх мотивів, які суспільство протягом довгого часу сприймає як правильні;

- структуровану систему моделей мислення і поведінки, які характеризують співтовариство;

- тенденцію поводитися в суспільстві певним чином;

- колективний настрій, колективне ментальне програмування.

У руслі такого бачення культури має сенс говорити як про вимоги до сучасного керівника організації, так і про стиль його управлінської діяльності, що є одним з компонентів управлінської культури.

До керівника (менеджера освіти) пред'являються такі *вимоги*:

1. *Здатність управляти собою і своїм часом* – інтеграційна здатність, що включає: раціональне і результативне використання часу, взагалі, і робітника, зокрема; ефективне ранжирування справ; доцільне спілкування з оточуючими; наявність відчуття власної гідності; умілий «відхід» від стресів.

2. *Наявність розумних особистісних цінностей* – основні життєві позиції, які дозволяють сучасному керівнику виносити правильні думки про те, що важливе, а що ні, і приймати правильні управлінські рішення.

3. *Наявність чітких особистісних цілей*, що орієнтують керівника на конкретні справи і їх результати та дають можливість ранжувати сили, час і інші ресурси управлінської діяльності.

4. *Постійне особистісне зростання*, розвиток на основі знання себе і своїх індивідуальних можливостей, що припускає виділення часу для розвитку, позитивне відношення до перешкод, оцінку власного досвіду, віру в свої сили, реагування на зміни в кар'єрі через управління професійним розвитком.

5. *Уміння ефективно вирішувати проблеми*, що припускає постійну націленість на вирішення проблем, вибір адекватних методів, використання системного підходу, визначення відповідальних за проблему, чітка постановка мети праці кожного, встановлення критеріїв для визначення успіху, уміле використання інформації, ефективно планування, виділення часу на аналіз, ефективно координування роботи колективу.

6. *Здібність до інновацій* – інтеграційна здатність керівника, що включає позитивну оцінку творчого підходу в інших людях, віру в свої творчі здібності, уміння виділяти чинники, що перешкоджають творчості, наполегливість у вирішенні завдань, потреба у змінах, використання системного підходу до вирішення проблем і відбору новаторських ідей по їх вирішенню, уміння вчитися на помилках, прагнення до ризику.

7. *Здатність впливати на оточуючих*, що характеризується уміннями правильно оцінювати оточуючих, встановлювати взаємостосунки, ясно висловлювати думки, наявністю реалістичного уявлення про власне «Я», упевненої поведінки, прагнення бути настирним, умінням «почути» іншого, бажанням його зрозуміти.

8. *Знання сучасних управлінських підходів*, припускає знання стилів управління і власного стилю, зміну стилю управління залежно від потреби і ситуації, уміння добитися від людей всього, чого вони можуть дати.

9. *Здатність управляти* (уміло використовувати людські ресурси) – здатність, що може бути сформована і розвинена. Вона включає розуміння власної ролі і чинників, що впливають на виконання цієї ролі, адаптацію стилю управління до змін у суспільстві, системний підхід до аналізу роботи, кваліфіковане делегування повноважень і створення позитивного зворотного зв'язку, пошук активізації діяльності співробітників і критеріїв успіху.

10. *Уміння навчати і розвивати підлеглих* – особливе уміння керівника, пов'язане з його виховними функціями. Керівник повинен прагнути створити в колективі позитивне середовище для навчання, аналізувати потреби співробітників у навчанні, систематично оцінювати співробітників, знати сильні й слабкі сторони підлеглих, ставити цілі, що вимагають зусиль, використовувати можливості розвитку в процесі роботи [1].

Кар'єра менеджера освіти (директора, керівника навчальним закладом) ніколи не буде успішною, якщо він сам і його команда не будуть ефективними.

Сучасний ефективний управлінець-професіонал не просто «керує» людьми, але робить це найгуманніше.

Управлінська діяльність має наступні специфічні особливості:

- спрямована на інших людей, спонукає їх до дій і організовує ці дії;
- є специфічним видом міжособистісної взаємодії;
- складається з конкретних дій, навичок, управлінської культури і креативних компонентів (управлінського мистецтва), що знаходяться в тісному взаємозв'язку.

Кожен управлінець у повсякденній діяльності в тому або іншому ступені керується своїм індивідуальним балансом управлінської техніки, управлінської культури, управлінського мистецтва.

Під *управлінською технікою* розуміють сукупність конкретних умінь і навичок вирішення управлінських завдань, під *управлінською культурою* - навички гуманної організації власної діяльності і діяльності інших, а під *управлінським мистецтвом* – високоефективне і творче використання управлінських умінь і навичок у нестандартних ситуаціях. Володіння управлінською технікою і культурою в сучасних умовах стає обов'язковою кваліфікаційною вимогою в підготовці менеджерів-професіоналів.

Управлінське мистецтво досягається далеко не всіма і не завжди, адже для того, щоб оволодіти ним, потрібні не тільки техніка і культура, але і управлінські здібності.

З безлічі особистісних якостей, рис особистості, що впливають на ефективність управління, найістотнішими є: домінантність; упевненість у собі; емоційна врівноваженість; стійкість перед стресами; креативність; прагнення до досягнень; заповзятливість; відповідальність; надійність; незалежність.

Усі ці якості можна виробити в собі, виховати.

Окрім перерахованих якостей сучасному менеджеру необхідне фізичне здоров'я, оскільки розумові і нервові навантаження навіть середнього управлінця в даний час перевищують допустимі рівні. Недаремно більшість людей, що захоплюються екстремальними видами спорту, – це молоді менеджери освіти, які тільки ще більшим викидом адреналіну здатні зняти напругу від роботи.

Ще одна важлива якість сучасного менеджера – його сутність, що актуалізована не тільки по відношенню до інших, але і по відношенню до себе.

Сучасний управлінець – це людина, яка не просто реагує на деякі зовнішні події, що впливають на нього, а сам активно впливає на ці події застосовуючи здатність гуманно управляти собою і іншими людьми у будь-якій ситуації. Основа цієї активності – самоактуалізація (термін запропонований А.Маслоу), тобто повне використання здібностей особистості, її таланту і творчого потенціалу. Особистість, що самоактуалізується, розвивається до рівня, адекватного їх можливостям, а оскільки межі розвитку немає, то самоактуалізація – це не результат, а процес довжиною в життя. Вона здійснюється по наступних основних напрямках: розвиток особистісних якостей, що сприяють ефективному управлінню; розвиток професійних (управлінських) умінь, удосконалення самої управлінської діяльності в кожному її компоненті; розвиток комунікативних умінь і навичок.

Таким чином, самоактуалізація є одночасно основою кар'єри менеджера освіти.

Висновки. Отже, у статті розглянуто особливості управлінської діяльності керівника професійно-технічного навчального закладу через розкриття сутності управлінської культури керівника ПТНЗ. Проаналізовано зміст дисципліни «Менеджмент освіти» та виявлено перелік управлінських умінь, якими повинні оволодіти майбутні інженери-педагоги. Визначено вимоги, що пред'являються до менеджера освіти.

Перспективи подальших досліджень. Подальшого дослідження потребує розробка технології по формуванню управлінських умінь майбутніх інженерів-педагогів з метою удосконалення їхньої професійної підготовки.

Вважаємо, що технологія має містити такі етапи: мотиваційно-ціннісний, організаційно-діяльнісний, суб'єктивний, рефлексивно-оцінний.

Список використаних джерел

1. Менеджмент освіти: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів. інж.-пед. спец. / О. Е. Коваленко [та ін.] / Укр. інж.-пед. акад. – Х.: Контраст, 2008. – 68 с.

2. Ушаков К. М. Подготовка управленческих кадров / К. М. Ушаков. – М.: Сентябрь, 1997. – 176 с.
3. Хміль Ф. І. Становлення сучасного менеджменту в Україні (проблеми теорії та практики): монографія / Ф. І. Хміль. – К.; Львів, 1996. – 206 с.
4. Хриков Є. М. Прогностичні методи управління школою / Є. М. Хриков // Освіта Донбасу. – 2001. – № 3. – С. 62–71.
5. Дарманський М. М. Соціально-педагогічні основи управління освітою в регіоні / М. М. Дарманський. – Хмельницький, 1997. – 384 с.
6. Гаєвський Б. А. Основи науки управління: навч. посіб. / Б. А. Гаєвський. – К.: МАУП, 1997. – 112 с.
7. Брюханова Н.О. Система вищої освіти України і Болонський процес : навч. посіб. для підготовки професіоналів з педагогіки вищої школи / Н. О. Брюханова, Д. В. Коваленко, С.А. Лисенко / Укр. інж.-пед. акад. – Х. : [б. в.], 2008. – 135 с.
8. Маслов В. І. Теоретичні основи педагогічного менеджменту: навч. посіб. для працівників освіти / В.І. Маслов, В.П. Драгун, В.В. Шаркунов. – К., 1996. – 87 с.

Кулешова В.В., Мальована В.В

До проблеми формування управлінських умінь майбутніх інженерів-педагогів при вивченні дисципліни «Менеджмент освіти»

Автори обґрунтовують особливості управлінської діяльності керівника професійно-технічного навчального закладу, аналізують суть управлінської культури керівника навчального закладу. Проаналізовано зміст дисципліни «Менеджмент освіти» та виявлено перелік управлінських умінь, якими повинні оволодіти майбутні інженери-педагоги. Визначено вимоги, що пред'являються до менеджера освіти, які необхідно врахувати при формуванні управлінських умінь у майбутніх інженерів-педагогів.

Ключові слова: культура, управлінська культура, менеджмент, менеджмент освіти, управлінська техніка, управління, управлінська діяльність.

Кулешова В.В., Малеваная В.В.

К проблеме формирования управленческих умений будущих инженеров-педагогов при изучении дисциплины «Менеджмент образования»

Авторы обосновывают особенности управленческой деятельности руководителя профессионально-технического учебного заведения, анализируют суть управленческой культуры руководителя учебного заведения. Проанализировано содержание дисциплины «Менеджмент образования» и выявлен перечень управленческих умений, которыми должны овладеть будущие инженеры-педагоги. Определены требования, предъявляемые к менеджеру образования, которые необходимо учесть при формировании управленческих умений у будущих инженеров-педагогов.

Ключевые слова: культура, управленческая культура, менеджмент, менеджмент образования, управленческая техника, управление, управленческая деятельность.

V. Kuleshova, V. Malovana

About the Problem of Forming Managerial Skills in Future Teacher-Engineers while Studying the Discipline "Management of Education"

The authors give ground to the peculiarities of the Head's managerial activities at a vocational technical educational establishment through analyzing the essence of managerial culture of the Head of the educational establishment. The contents of the discipline "Management of Education" have been analysed and the list of managerial skills composed that are to be mastered by future teacher-engineers. The demands have been determined that are made for an education manager and which must be taken account of while forming managerial skills in future teacher-engineers.

Key words: culture, managerial culture, management, management of education, managerial technique, managerial activities

Стаття надійшла до редакції 03.08.2009 р.

